

SZERVEZETI INNOVÁCIÓ ÉS SZAKKÉPZÉS

DOI 10.35402/kek.2019.1.2

Absztrakt

A tanulmány a középfokú iskolák szervezetének átalakítását vizsgálja az irányítás szempontjából. Áttekinti a 2010 óta történt változásokat, melyek az általános képzés és a szakképzés intézményi szintjén következtek be. Olyan innovációról van szó, amely szervezeti szinten következett be. Különösen fontosnak látszik a szakképzési centrumok megvalósítása, mivel itt új típusú szervezeti és tartalmi együttműködések jöttek létre. Ez az átalakítás kormányzati szinten is megtörtént az új minisztérium megalakításával. A tanulmány a szakképzési centrumok tevékenységét egy konkrét példa empirikus elemzésével mutatja be.

Abstract

The author examines the transformation of educational governance of the secondary schools in Hungary. It reviews the changes that have taken place since 2010, which occurred at the institutional level of general training and vocational training. This is an innovation that has occurred at organizational level. Vocational training centers are particularly important as new types of organizational and content co-operations occur. This transformation took place at the government level by the establishment of the new ministry. The study shows the activity of vocational training centers through an empirical analysis of a concrete example.

1. Bevezetés

Etzioni (1968) alapján Kozma (1985, 2004) a szervezeti változások négy típusát különbözteti meg. Ezek: (1) a szervezetben mind a stabilizálás, mind a változás erői gyöngék (törékeny szervezet); (2) a változás erői nőnek, miközben a stabilitás erői változatlanul gyöngék (sodródó szervezet); (3) a stabilitás erői nőnek, miközben a változás erői továbbra is gyöngék (bezárkózó szervezet); (4) végül a stabilitás és a változás erői egymást támogatva nőnek. Ez utóbbi változatot nevezi a szerző innovatív szervezetnek (mások az ilyen szervezetet reziliensnek is nevezik). A szakképzés

átalakítása Magyarországon ennek a modellnek a mintájára értelmezhető.

A középfokú iskolák fenntartásában és működtetésében a köznevelési törvény módosítása új helyzetet teremtett. Ez a valójában nem váratlanul, mégis az érintettek jó részét felkészületlenül érintő törvényt módosítás igen jelentős módosításokat hozott a középfokú oktatás irányításában. Olyan innovációról van szó, amely a szervezeteket szabta újra (Kozma 1995).

A kilencvenes évek végén már látható lett, hogy a recessziós nagy térségek nem tudnak sem munkát, sem képzést adni a fiataloknak (Vámos 1999; Forray – Híves 2005; Szalai 2006). Egyes hivatalos állásfoglalások már akkor arra utaltak, hogy a szakképzést közelebb kívánják hozni a munkát adó termelő szervezetekhez, de nem volt pontosan látható, hogyan működhet majd egy új, sok tekintetben a német modellhez hasonlító szakképzési rendszer. Kozma (2006) pontos látelvet ad a képzési szinteken, köztük a szakképzés honi és nemzetközi szinterein lezajlott és tervezett változásokról. Folyamatában láthatjuk a napjainkban ismert és korábbi problémákat, amelyekre végleges, örökké érvényes válaszokat aligha találhatunk. Például ha a szakképzés a munka világához közelít, milyen funkciója marad a középfok általános képzést nyújtó iskolájának, a gimnáziumnak? (Mészáros 2013) Mennyire marad vagy lesz népszerű a fiatalok körében? Az is kérdés, hogyan működik az új irányítási rendszer? A középiskola – függetlenül az irányától – a művelődésért általában felelős minisztérium felelősségi köréhez tartozott, milyen szervezet működteti majd az érettségit is adó középfokú intézményeket? Hogyan illeszkednek ebbe a szervezetbe a nem állami – egyházi és magán – iskolák? Területileg, térségi szinten hogyan látja el mindez a lakosságot? Milyen válaszok következhetnek a csökkenő tanulólétszám felvetette kérdésekre? A kérdések sorát folytathatnánk, ám feleletet egyelőre nem találunk minden kérdésre. Az új kérdésekre az új válaszokat innovatív szervezeti megoldások adhatják meg.

2. A középiskolák új irányítási rendszere

2016-ban a korábban a helyi önkormányzatokhoz tartozó általános iskolai és gimnáziumi oktatást folytató iskolákat tankerületi központokba szervezték. E megoldást az a helyzet kényszerítette ki, hogy a nagyobb gyermeklétszámra berendezkedett oktatás a rosszabb anyagi helyzetű helyi önkormányzatok számára túlságosan nagy megterhelést jelentett a helyi iskolahálózat fenntartása és működtetése. Ez azt is jelentette, hogy a hálózat fizikai karbantartására, új tanárok alkalmazására egyre kevésbé jutott elegendő anyagi eszköz. Ez az átszervezés azzal a reménnyel kecsegtetett, hogy az anyagi és személyi fenntartás és fejlesztés így országosan kiegyenlített lehet.

Az újonnan szervezett központok száma országosan 61, azaz megyénként több ilyen központ is működhet. Így a különböző irányú, szintű iskolák szervezeti, személyi, gazdasági ügyeinek közös helyen folyó kezelése történik. Az iskolák e csoportja a művelődésért és közoktatásért felelős minisztérium, az Emberi Erőforrás Minisztériumhoz (közismert rövidítésével EMMI) tartozik. E minisztérium felelős a közoktatásért, a felsőoktatásért, 2018-ig pedig az iskolai nevelés-oktatás szakképesítés megszerzésére felkészítő szakaszért.¹ A közoktatás másik csoportjába a magán és az egyházi fenntartású általános iskolák és gimnáziumok sorolhatók.²

Az elmúlt években különösen feltűnő az egyházi középiskolák térnyerése: az ilyen gimnáziumok száma néhány megyében már nem marad el az állami fenntartásúaktól. Békés megyében például 9-9 egyházi középiskola működött az előző tanévben – derül ki a KSH adataiból (Magyarország társadalmi atlasza KSH). Győr-Moson-Sopron megyében 11 felekezeti gimnáziumra 10, Borsod-Abaúj-Zemplénben pedig 15 egyházi intézményre 14 állami gimnázium jut. Magyarország összesen 895 gimnáziuma között 195 egyházit és 334 államit tartottak nyilván a 2016/2017-es tanévben (a többi gimnázium alapítványi, magán- és települési intézménynek minősült). Azokkal a térségekkel szemben, ahol a gimnáziumok tekintetében már a felekezetek számítanak az első számú iskola-fenntartóknak, Szabolcs-Szatmár-Bereg, illetve Zala és Veszprém megye a másik véglet: ahol összesen 9, illetve 13-13 százalék áll felekezeti ve-

1 2016-ban a szakképzésben működő középfokú oktatás is ebbe a szervezetbe tartozott.

2 Szakképző iskola, illetve szakképző program is van ebben a csoportban, ha nem is gyakori.

zetés alatt. Ismereteink szerint nem született még olyan elemzés, amely ezt a folyamatot alaposabb vizsgálta volna. Véletlenszerű információink szerint sok esetben az állami fenntartástól, a tervezett reformoktól tartottak az iskolák, azért törekedtek a biztonságosabbnak látszó egyházi fenntartásba kerülni.

A magán és alapítványi intézmények igen sokfélék mind fenntartójuk, mind szintjük és irányultságuk szerint. Részletesen nem tekintjük át a közoktatásnak ezt a szeletét, példaként csak két intézményt mutatunk be.³

A Sziltop Oktatási Kht székhelye Budakalászon van. Bemutakozása szerint a SZILTOP Oktatási Nonprofit Kft. eredetileg 1996-ban alakult meg, két magánszemély kezdeményezésére. Jelenleg 14 helyen működik az országban, képzést kínál az általános iskola befejezéséhez és a gimnázium esti tagozatán érettségi elérésére. A gimnáziumokban esti és levelező tagozatú, iskolarendszerű felnőttoktatás folyik Szabolcs-Szatmár-Bereg megyétől Győr-Sopron-Moson megyéig.

A pécsi Comenius Szakközépiskola és Humán-szolgáltató Központot 1995-ben alapították. A megyeszékhely belvárosában található intézmény 1100 diákja 32 szakon folytat középfokú, emelt szintű vagy felsőfokú tanulmányokat. A Várad Antal utcában található iskolába felvételi nincsen, a túljelentkezés esetén az érettségi vizsga eredménye dönt. Csaknem valamennyi képzés tandíjmentes. A pécsi magán középiskola működtetője a Didactica Magna Alapítvány. Az iskolában emelt szintű, középfokú és felsőfokú szakképzés folyik.

Az oktatási szervezet következő csoportját a szakképzés jelenti, mely az Innovációs és Technológiai Minisztérium felügyeletébe történő besorolása nem újkeletű (még ha maga a minisztérium újdonságnak számít is), hiszen az elmúlt évtizedekben volt már rá példa, hogy a művelődési tárca helyett a gazdaságért felelős minisztérium irányította a szakképzés különböző szintjeit, és ismeretek a mellette szóló érvek is. Az újdonságot nem is ez jelentette, hanem az egyes iskolák, különösen a gimnáziumok elhelyezkedése ebben a szerkezetben. Összesen 44 szakképzési centrum jött létre megyénként eltérő számban. Az Innovációs és Technológiai Minisztérium egyik első lépése volt Szakképzési és Információs Tanács összehívása abból a célból, hogy áttekintsék és szervezzék az új feladatokat és lehetőségeket.

3 Részletesebben ld. Márkus – Györgyi 2016.

A köznevelési törvény módosítása nyomán új intézményfajtákról ad hírt a sajtó.⁴ A 2015-ben létrejött szakképzési centrumok közül 5 Budapesten működik, a többi pedig a megyék között oszlik meg. Összesen 375 iskola került a szakképzési központok keretei közé. További mintegy 50 intézmény a mezőgazdasági tárca, 116 egyházi és 219 egyéb nem állami fenntartásban működik (Mártonfy 2016). A hivatalos indoklás szerint az átalakítás teljesen megváltoztatja a szakképzés struktúráját is, de nyitva hagyja a lehetőséget mindenkinek az érettségi megszerzésére és az egyetemi továbbtanulásra, természetesen elsősorban a szakirányú felsőoktatásban.

Az új középfokú oktatási rendszerben szakiskolák, szakközépiskolák, szakgimnáziumok és gimnáziumok vannak. A szakiskola a sajátos nevelési igényű tanulókat készíti fel szakmai vizsgára, és a munkába álláshoz, az életkezdéshez szükséges ismereteket nyújt. A szakközépiskolában a diákok három év után szakmunkás bizonyítványt szerezhetnek. Ha még két évig tanulnak, érettségit is tehetnek. A szakgimnázium az érettségit adó eddigi szakközépiskolák új neve, amelyben a 9-12. évfolyam elvégzése után a diákok szakmai érettségit tesznek. Ezután még egy évig tanulnak, amivel technikus képesítést szerezhetnek. Ebben a rendszerben a döntéshozók várakozása szerint a középfokon végzett diákok 60-65 százaléka szakmával a kezében kerül ki az iskolákból.

A szakképzési centrumokban helyet kapott sok kisvárosi gimnázium is. Így nem csupán a szakképzés érhető el itt, hanem a hagyományos gimnáziumi oktatás is. Olyan kisebb településeken működő gimnáziumok kerültek be a centrumokba, amelyek fenntartása és működtetése korábban a helyi önkormányzat feladata volt. A jelentős szervezeti innováció társadalmi hatásait még nem látjuk. Az átalakítást a nyilvánosság előtt elutasító intézményvezetők érhetően kizárólag a hagyományos gimnáziumokból kerültek ki, hiszen ezek sorsa látszik leginkább problematikusnak, a szakközépiskolák inkább biztonságban érzik magukat az új szervezetben. Az alapító okiratokat közzétették, így olvashatók a nyilvános levelezési rendszerben, ezekből idézünk az alábbiakban (Forray – Híves 2018).

A Veszprémi Szakképzési Centrum nyolc iskola együttését jelenti, melyek a városon kívül Balatonfűzfőn, Tapolcán és Ajkán működnek. Valamennyi együttműködő szervezet szakközépiskola, szakiskola és kollégiumaik. Saját adataik szerint összesen 163 féle szakképzést nyújtanak az áctól a pénz-

ügyi-számviteli ügyintézőig; a szakgimnáziumban a pedagógiától a rendészetig 33 féle képzés érhető el. Ezek a listák természetesen a jogszabályi helyzetet jellemzik, nem az egyes iskolák tényleges tanulóinak szakválasztása alapján készülnek.

A Karcagi Szakképzési Centrum is nyolc iskolát ölel fel, közöttük van három gimnáziumi, hat szakgimnáziumi, hét szakközépiskolai program. Tíz kisváros, illetve nagyközség ad helyet ezeknek az iskoláknak. Az iskolákban elméletileg összesen 243 program szerint lehet tanulni, középfokú végzettséget szerezni.

A Budapesti Gépészeti Szakképzési Centrum 13 szakgimnáziumot és szakközépiskolát tömörít. Ezek mind hagyományos fővárosi intézmények, gépészeti szakközépiskolák és kollégiumaik. Összesen 99 szakmai képzést kínálnak a gépészettel összefüggésben.

A Békéscsabai Szakképzési Centrum 8 intézményt fog össze, valamennyiük helyben működik. Besorolásuk szakgimnázium és szakközépiskola. Egyesekhez diákotthon is csatlakozik. Összesen 227 szakmára képeznek az áctól a víztechnikusig, az érettségit adó szakirányokban pedig mintegy 40 szakterületen folyik vagy folyhat képzés.

A Váci Szakképzési Centrumhoz tartozó Panon Kincstár Humán Szakképző és Tréning Központ Budapest V. kerületében működik, széles körű gyógyászati ellátást kínál, vezetői orvosok, ápolók. Ide tartozik a szentendrei Petzelt József Szakgimnázium és Szakközépiskola, amely szakgimnáziumot, szakközépiskolát, emelt szintű szakképzést és az általános iskolát befejezetlenül elhagyó felnőttek számára kidolgozott HID-programot működtet ingyenes formában, emellett tandíjjal idegenvezetőt is képeznek. A központ harmadik eleme egy váci szakközépiskola, amely ipari szakképzéseket kínál.

A szakképzési centrumok 3-10 iskolát foglalnak magukba, amelyek az egyes térségekben középfokú szakmai képzést kínálnak. Ahol a méretek következtében van erre lehetőség (elsősorban Budapesten és a nagyobb városokban), arra törekednek, hogy a hasonló képzéseket folytató iskolákat fogják össze. Másutt – a kisebb települések lakta térségekben – az adott térség valamennyi középfokú iskoláját bevonják egy-egy szakképzési centrumba. Ez a szervezési innováció felveti a kérdést: hogyan tud együttműködni ennyiféle képzést kínáló, ennyi helyen működő iskola? A következő esettanulmányban bemutatunk egy ilyen hálózatot.

4 <http://www.jogiforum.hu/hirek/33850>

3. A Karcagi Szakképzési Centrum

A Karcagi Szakképzési Centrum a Szolnok megyei városok kunsági részének – Tiszafüred, Kunszentmárton, Törökszentmiklós, Kunhegyes, Mezőtúr, Karcag, Túrkeve – középfokú iskoláit foglalja magában. A helyismerettel rendelkezők számára meglepő lehet, hogy a jelentős kunsági város, Kisújszállás középfokú iskolái nem szerepelnek ebben az együttesben. Az érintettektől származó információink szerint ezek inkább valamelyik egyházat választották fenntartónak, semmiképpen nem kívántak a „versenyárshoz”, a szomszédos Karcaghoz tartozni. A felsoroltak közül egy iskola csak szakmunkásképzést kínál, Mezőtúron, ahol van középiskola is. A többi városban a helyi gimnázium és szakközépiskola szakmunkásképzéssel együttműködve került be a Centrumba. Valójában gimnáziumi osztály csak két helyen működik, Mezőtúron és Kunhegyesen, bár elnevezésük (múltjuk és terveik) szerint több intézménynek van gimnáziumi részlege. Minden iskola „tagintézményként” került az adatbázisba; neve, típusa, székhelye és egyéb adatai szerint a Centrum tagintézménye.⁵ A Centrum iskolái megtartották eredeti nevüket (kivéve a kunszentmártoni intézményt), csak a hivatalos változat elnevezése hosszabbodott meg. Az ECDL-vizsga, azaz a számítógépes ismeretek vizsgaképes tudása gyakori hirdetés, ugyanígy az E-képzés hozzáférhetősége is növelheti egyes iskolák vonzerejét.⁶

Nagyszabású vállalkozásnak látszik ez a kormányzati intézkedés, hiszen jelentős kisvárosi intézmények kerültek át a művelődésügyből a gazdasági irányításhoz. Ha csupán a szakképzésekről volna szó, már akkor is számolhatnánk feszültségekkel. Ám most hagyományos általánosan képző gimnáziumok is átkerültek a „profilidegen” szektorba. Interjúink⁷ alapján azonban úgy tűnik, ezek is belesimulnak az új rendszerbe.

A Karcagi Szakképzési Centrum vezetője a szomszédos kisváros szülötte, eltökélten tanuló, több felsőoktatási diplomával rendelkező ember. Véleménye szerint a szakképzés átszervezésére már nagyon nagy

szükség volt, mert a korábbi rendszerben a TISzK-ek⁸ köré szervezve csaknem működésképtelenné vált. „Az elgondolás az volt, hogy az egy-egy TISzK-hez tartozó intézmények átcsoportosítva szervezzék a hiányszakmák oktatását: itt csak öt jelentkező van, amott csak kettő vagy egy, de ha összevonjuk őket, mégis lehet csoportot indítani, a minisztérium már 12 fős csoportok indítását is elfogadja. Ezt azonban mégsem sikerült megtenni, mert az intézmények önkormányzatiak voltak, és a fenntartó önkormányzatok – a választásoknál jól fest, ha meg vannak hirdetve a képzések, még ha nem jelentkeznek is rájuk – nem voltak hajlandók kooperálni. Most minden intézmény állami fenntartású. Így már meg lehet oldani ezeket az átcsoportosításokat” – mondja Pardi Sándor, a Centrum vezetője.

Az önkormányzatokat érintő bírálathoz jogossága kérdéses lehet, ám a dolog fontos oldala a finanszírozás. A finanszírozási kérdéseket itt nem vizsgáljuk, tudjuk azonban, hogy az önkormányzati forrás korlátozott, egy-egy helyen még a megalapozott igények kielégítése (már csak emiatt is) nehézségeket jelent. Emellett azt is érdemes számba venni, hogy egy (kisebb) város önkormányzata és fontos iskolája között olyan személyes kapcsolatok lehetnek, amelyek a tárgyszerű elbírálást nehezítik. Gondoljunk csak arra, hogy az adott kisváros polgármestere, az önkormányzati osztályok vezetői éppen rokonságban is állhatnak az iskolák vezetőivel, tanáraival.

„A Karcagi Szakképzési Centrum két olyan intézményt vett át, amelyik eredetileg gimnázium és szakközépiskola volt: a mezőtúri Teleki Blankát és a kunhegyesit. Ezen szakképzési centrumban megtartották a gimnáziumi tagozatot, és a tervek szerint meg is fogják tartani. Sőt, ahol lehet, akár indítanának is gimnáziumi osztályt. A probléma csak az, hogy gimnáziumba ma nehéz beiskolázni, nincs mindig elég jelentkező. Két-három gyerekkel pedig nem lehet általánosan képző tagozatot indítani – ahogy Kunszentmárton példája is mutatja. A szülők elviszik a gyerekeiket Szolnokra, Debrecenbe, ahelyett, hogy helyben taníttatnák őket. Pedig a vidéki gimnáziumok tanári kara éppen olyan jó, mint a fővároséi! A 'hozzáadott pedagógiai érték' szempontjából a vidékiek igenis jobbak! Ide tartozik az a 10 egyházi iskola is, amelyről már az egész ország tud. A mezőtúri református gimnázium is közéjük tartozik” – fogalmaz Pardi Sándor.

8 TISzK: Térségi integrált szakképző központ, 2008-ban, a közoktatási törvény módosításában javasolt, a szakképzéssel összefüggő feladatok ellátására létrehozott szervezet.

5 A mezőtúri Teleki Blanka Gimnázium neve például a következőképpen módosult: a Karcagi Szakképzési Centrum Teleki Blanka Gimnáziuma, Szakgimnáziuma és Kollégiuma.

6 Az egyes iskolák konkrét adatai az internetre feltöltött dokumentumokból származnak, egyéb információkat személyes interjúkból kaptunk.

7 Az esettanulmány feldolgozását ld Forray – Híves 2018, Híves, 2018

Kétségtelen, hogy a mezőtúri állami gimnázium, a Teleki Blanka Gimnázium és Szakközépiskola korábban súlyosan eladósodott (Forray – Kozma 2016). Próbálkoztak azzal, hogy – csakúgy, mint a város másik gimnáziuma – egyházi fenntartásba lépjenek át. A katolikus egyház, amelyhez tartozni szerettek volna, éppen az iskola adósságai miatt, elzárkózott. Így egyetlen lehetséges megoldás volt a Szakképzési Centrumba való belépés, hiszen közgazdasági szakképzésük már évtizedek óta működött. Félelem, szorongás persze megelőzte ezt a döntést, ám a gimnázium új igazgatója nagyon támogatta. Ez a lépés végül is nagy sikert jelentett számukra: kijutottak az adósságcspadából, sikerült elkezdniük a tatarozást, az iskola bővítését, tanáraikat is megtarthatták. Ráadásul új, jól felszerelt szakképzési és számítógépes részleget építhettek ki a város támogatásával, amely a Debreceni Egyetemmel való együttműködést is lehetővé teszi. Egy ilyen fejlesztés sokkal nagyobb hatású, mint az egyszerű átszervezés: az új részleg az iskola szomszédságában álló régi nagy ún. „kulákházban” történt, amely évtizedek óta üresen állt. Így olyan iskolaközelit funkciókat kapott, amely a város számára nemcsak elfogadható, hanem büszkeség forrása lehet. Mindez azonban már nem a helyi önkormányzatot, nem a művelődésért felelős tárcát terhelte, hanem az innovációs minisztériumot, illetve közvetve a karcagi központot.

A kunhegyesi Nagy László Gimnázium, Szakközépiskola és Szakközépiskola nemcsak elnevezésében tartotta meg a gimnáziumi szakirányt, hanem a Centrum másik iskolája, amely működtet is gimnáziumi osztályt. Ebben a részlegben pénzügyi és katonai ismereteket „irányultságokban” lehet tanulni az érettségi előtti években. Saját honlapja szerint a sport egyik kiemelt területük, büszkeség forrása. A Centrumhoz való csatlakozás olyan fejlesztéseket, építéseket tett lehetővé (pl. éppen a sport területén), amelyek egyértelműen a fejlődést szolgálják.

A Centrum további gimnáziuma Kunszentmártonban van feltüntetve. Ezt az ötvenes években szervezett iskolát az ide kitelepített egykori osztályellenség fiai építették. Az első évtizedekben különösebb probléma nélkül működött, ám az utóbbi évtizedekben egyre kevesebben jelentkeztek ide. Ebben szerepe lehetett a rendszerváltás utáni elszegényedésnek – a kisváros vezetői évtizedeken át az aktuális rendszer hívei voltak, kedvezményezettjei sokféle támogatásnak. Valószínűnek tűnik, hogy vezetőjét, tanárait is ebből a rétegből válogatta, és a rendszerváltás után a gimnázium valóban megerősödni nem

volt képes. A városban napjainkban az egyik legdinamikusabbnak látszó szervezet a katolikus egyház. Ennek plébánosát valószínűleg éppen társadalmi tevékenységei miatt (értelmiségi találkozókat szervezett, földet vásárolt és művelt meg cigány családokkal, stb.) eltanácsolták, és helyébe egy kevésbé agilis idősebb embert neveztek ki (Forray – Kozma 2013). A másik sikeres szervezet a helyi múzeum, amely egyre újabb épületekben rendezi be szakmailag és történetileg is izgalmas kiállításait. A gimnázium ezekben a tevékenységekben nem tudott vagy nem akart részt venni, és egyre inkább a peremre szorult. A Karcagi Szakképzési Centrumban mégis gimnáziumként kapott helyet az intézmény, az inkább a tradíciónak, esetleg a jövőre irányuló törekvéseknek köszönhető. Az elmúlt években legfeljebb 8-10 volt a gimnáziumba jelentkezők száma a környező falvakból, velük önálló osztályt nem indítottak. A helyi polgárság vagy a megyeszékhelyre küldi gyermekeit vagy a szomszédos Tiszaföldvárra. Alapos vizsgálat nélkül nehéz eldönteni, mi ennek az oka. Ám ha csak egyetlen elemet emelünk ki, akkor az a kunszentmártoni gimnázium rövid és nem felhőtlen múltja, szemben a tiszaföldvári gimnáziummal. Ez utóbbit helyi szervezők valósították meg a múlt század negyvenes éveinek végén, még a kommunista hatalomátvétel előtt, akik nagy elkötelezettséggel küzdöttek fejlődéséért. Ezt a magatartást megtartották máig.

A túrkevei állami gimnázium és szakközépiskola szintén a Centrumhoz tartozik. Bár gimnáziumként indult, ez a képzési ág az évek során elsorvadt, ma szakközépiskola formájában működik. Az általános képzés legfontosabb feladatának az esti és levelező gimnáziumot hirdeti, amelyet a mezőtúri Telekiben lehet elvégezni, és érettségizni. Nappali tagozatán szakközépiskolai képzést kínál, amely közlekedésgépész, informatika és kereskedelem területén szakérettségig vezethet. A kisvárosban mégis működik gimnázium, a fentebb említett Sziltop alapítvány Báthory István levelező tagozatos gimnáziuma, amely érettségit, szakmaszerzést és felsőoktatási továbbtanulási lehetőségeket kínál.

Kérdés lehet, hogy országosan mit nyert és mit veszített a művelődésért felelős tárca ezzel az átszervezéssel. Ugyanez a kérdés feltehető az egyes iskolák szempontjából: mit nyertek és mit veszítettek a fenntartóváltás eredményeképpen. Azt látjuk, hogy legalábbis a Centrum iskolái elégedettek helyzetükkel. Megoldódott az a probléma, amely a beiskolázással volt kapcsolatban, a bennünket itt legfőképpen érdeklő középiskolai, gimnáziumi beiskolázással.

A fentiekben említettük már a tiszaföldvári Hajnóczy József Gimnázium, Humán Szakgimnázium és Kollégium hivatalos nevű iskolát. A térségben ez az egyetlen középiskola, amely nem került be a Centrum intézményei közé. Ennek okát nem derítettük fel, azonban a kérdezett tanárok szerint „bénaság” volt, hiszen semmilyen konkrét indoka nem volt megmaradt önállóságának, haszna sem származik belőle. A gimnáziumi képzés mellett – úgy, mint a Centrum többi iskolája – szakképzést is folytat, bár ezt csupán „humán” területen, azaz a közszolgálat (lényegében rendőrség, katonaság), valamint óvodai pedagógiai felkészítésben. Ezek a tagozatai több évesek, sőt évtizedesek, és az egész térségből vesz fel tanulókat. A kívül maradás hátránya részben anyagi természetű, hiszen a Centrum gazdaságilag érzékelhetően jobban ellátott, mint a művelődési tárca iskolái. Emellett az iskolák közötti kapcsolatok szorosabbak lehetnek egymással, mint ha Centrumon kívül maradnak.

4. Összefoglalás

A közelmúlt oktatáspolitikai innovációi jelentős mértékben átalakították a középfokú iskolázás szervezetét. Tanulmányunkban a középfokú oktatás, elsősorban a középfokú oktatási hálózat elmúlt években történt változásait vizsgáljuk meg. Hiszen minden család, amikor gyermeke iskolaválasztását mérlegeli, az iskolatípus mellett azt is figyelembe veszi, miként tudja majd elérni az iskolát. Ha a lakóhelyen van a választott intézménytípus, akkor egyszerűbb a helyzet, bár még így is bonyolíthatja számtalan kérdés: elég „jó-e”, megfelel-e a gyermek törekvéseinek, elért eredményeinek, távolabbi céljainak. Ha azonban nincsen a lakóhelyen, akkor az látszatra nagyobb szabadságot ad, ám sokkal több bizonytalansági tényezővel jár.

Esettanulmányunk egy új komplex középfokú szervezetet törekszik bemutatni. A példa kiválasztása a véletlen műve, nem tudjuk pontosan, mennyi az irányítás személyes szerepe. Azt tudjuk csupán kiemelni, hogy a középfokú iskolák különböző típusainak együttes irányítása, az innováció és a szervezethez együttese lehet eredményes mind a felhasználók, mind a fenntartók számára. Csak reménykedhetünk abban, hogy a még nem ismert esetekben is sok hasonló együttműködéssel találkozhatunk.

A szakképzés átalakítása Magyarországon ennek a modellnek a mintájára értelmezhető. Az önkor-

mányzati irányítás alatt a szakképző intézmények stabilitása kicsiny volt, változás iránti hajlandóságuk viszont nagy (sodródók). A szakképzési centrumok megszervezése során úgy tűnt, hogy mind a stabilitásuk, mind pedig a változás iránti nyitottságuk megnövekedett. Most majd meglátjuk, mi történik. Azzal, hogy az új minisztériumhoz kerültek, merre billen az inga: törekenyebbek, vagy ellenkezőleg, elzárkózóbbak lesznek-e. A mi mércénkben az a legfontosabb, hogy egyaránt tudják-e majd szolgálni a gimnáziumi és a szakképzési érdekeket.

Felhasznált irodalom

- Etzioni, Amitai 1968 *The Active Society*. Free Press, New York
- Forray R. Katalin – Híves Tamás 2005 A szakképzés területi alkalmazkodása. *Magyar Pedagógia*, 2004. 2:165-182.
- Forray R. Katalin – Híves Tamás 2018 A középfokú iskolahálózat átalakulása 2010 után. *HERA Évkönyvek (megjelenés előtt)*
- Forray R. Katalin – Kozma Tamás 2016 Menekülés az iskolától. In Forray R. Katalin – Kozma Tamás – Molnár Ernő szerk. *Mezőváros új szerepben*. HERA-HTSART-ÚMK, Budapest, 115-126.
- Híves Tamás 2018 A gimnáziumok és szakközépiskolák területi szerkezete, *Új Pedagógiai Szemle (megjelenés előtt)*
- Kozma Tamás 1985 *Tudásgyár?* Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest
- Kozma Tamás 1995 *Bevezetés a nevelésszociológiába*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Kozma Tamás 2004 *Kié az egyetem? A felsőoktatás nevelésszociológiája*. Új Mandátum Kiadó, Budapest
- Kozma, Tamás 2014 The Learning Region – A Critical Interpretation. *Hungarian Educational Research Journal*, 4. (3) 58-67.
- Kozma Tamás – Forray R Katalin 2013 Közösségi tanulás és térségi átalakulások. *Iskolakultúra*, (22) 10:3-21.
- Márkus Edina – Györgyi Zoltán 2016 3. Pillar II. Non-formal Learning: Learning outside the School. In Tamás Kozma ed. *Learning regions in Hungary: from theory to reality*. Tribun EU, Brno, 57-71.
- Mártonfi György 2016 A szakképzés intézményrendszerének átalakulásai. *Educatio*, 1:46-57.

Mészáros György 2013 A közoktatás válsága? Problémák és reformkísérletek kritikai szemmel. A közoktatás és válságai. *Replika*, 10:77-91. http://replika.hu/system/files/archivum/replika_83-04_meszaros.pdf

Szalai Erzsébet 2006 *Az újkapitalizmus és ami utána jöhet*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

Vámos Dóra 1999 Miféle erők forrása az amber? *Educatio*, 1:189-192.

Internetes források

(letöltés ideje: 2018.10.25)

Hidas Zsuzsanna, Kezán András, Némethné Csehi Tünde 2012 Magyarország társadalmi atlasza. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/tarsatlasz.pdf>

Comenius Szakközépiskola, Szakgimnázium, Gimnázium és Alapfokú művészeti iskola <https://szakmavilag.hu/iskola/comenius-szakkoezepiskola-szavgimnazium-gimnazium-es-alapfoku-muveszeti-iskola>

Veszprémi Szakképzési Centrum <https://www.veszpremszc.hu/>

Karcagi Szakképzési Centrum <https://www.karcagiszc.hu/>

Budapesti Gépészeti Szakképzési Centrum <https://www.gszc.hu/>

Békéscsabai Szakképzési Centrum <http://bszc.hu>

Tiszaföldvár: Hajnóczy József Gimnázium, Humán Szakgimnázium és Kollégium https://www.google.hu/search?q=tiszafoldv%C3%A1ri+gimn%C3%A1zium&rlz=1C1AVNE_enHU665HU665&coq=Tisza&caqs=chrome.1.69i57j35i39j69i60j69i59j69i60l2.5260j1j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Mezőtúr Teleki Blanka Gimnázium és Szakközépiskola <http://www.teleki-mezotur.sulinet.hu>

Kunhegyesi Nagy László Gimnázium, Szakgimnázium és Szakiskola: <http://www.nlki.hu>

Kunszentmártoni Gimnázium és Szakképző Iskola <http://kgszi.hu>

Túrkevei Ványai Ambrus Gimnázium, Szakgimnázium és Szakközépiskola <http://www.vanyaitkeve.sulinet.hu>

Sziltop Oktatási Kht. <https://sziltop.hu>

Új intézményfajták, szakgimnáziumok, új típusú szakközépiskolák – Szeptember 1-jével módosult a köznevelési törvény. <http://www.jogiforum.hu/hirek/33850>